

PAG 278

0.04
1753
V. F
C. 1

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
CAPILLA ALFONSINA BIBLIOTECA UNIVERSITARIA
MICROFILMADO Rollo-77

M. TULLII
CICERONIS
EPISTOLÆ
AD FAMILIARES.
LIBER I.

M. T. C. P. LENTULO PROCOS. S. D.

I. **E**GO omnī officio , ac potius pietate erga te cæteris satisfacio omnibus , mihi ipse nunquam satisfacio . Tanta enim magnitudo est tuorum erga me ¹ meritorum , ut quoniam tu , ² nisi perfecta re , de me non conquiesci , ego , quia non idem in tua causa efficio , vitam mihi esse acerbam putem . In causa hæc sunt . Ammonius , regis legatus , aperte pecunia nos oppugnat . Res agitur per eodem

A 2 cre-

ARGUMENTUM . Rex Egypti Ptolemaus , cupide largitionibus laboravit . Obstabat Si- a suis ejectionibus , ut ab Romanis restitueretur , byllinum carmen , quod vetabat Egyptium exer-

³ creditores, per quos, cum tu aderas, agebatur. Regis causa si qui sunt qui velint, qui pauci sunt, omnes rem ad Pompejum deferri volunt. Senatus ⁴ religionis calumniam non religione, sed ⁵ malevolentia, & illius regiae largitionis invidia comprobatur. Pompejum & hortari, & orare, & jam ⁶ liberius accusare, & monere, ut ⁷ magnam infamiam fugiat, non desistimus. Sed plane nec precibus nostris, nec admonitionibus ⁸ relinquit locum. Nam cum in sermone quoti-

exercitu iurare. Quidam censuerunt, ut Lentulus, Cilicis praefectus, sine exercitu reduceret: alii, ut Pompejus. Quid actum de his in senatu fuerit, Cicero perscribit. *Anno U. C. 697. Cellarius.*

¹ *Meritorum*] Meritum Lentuli maximum erga Ciceronem fuit, cum eum, lege Clodia pulsum, quod civis Romanus, conjurationis in patriam convictus, capitali supplicio, contra veteres leges, moremque majorum, indicta causa afficeret, consul sextodecimo ejus exilium mense revocavit. *Orat. post Redit. Manut.*

² *Nisi perfecta re, de me*] Lambinus & Gravius sic distinguunt; *nisi perfecta re de me, non conquesti.*

³ *Creditoribus*] Qui non solum id agebant, ut rex restitueretur, quo creditas ei pecunias exigere possent: verum etiam aperte pecunias pro Pompejo contra Lentulum suppeditabant, quod regem capere intelligebant. Vide ep. 2. lib. 2. ad Q. Fr. *Man.*

⁴ *Religionis calumniam*] Sibyllae versus Aegypti regem cum exercitu reduci ventabatur: cuius oraculi verba apud Dionem lib. 39. haec sunt: *Si rex Aegypti, auxilio indigens aliquo, venerit, amicitiam quidem ei ne demerueritis; ne tamen cum multitudine aliquo iuvoritis: sed aliter, & laboris, & periculi habebitis.* Cicero, qui reductionem regis, Lentuli gratia, vehementer cuperet, *Calumniam religionis* appellat, id est, multosam & fictam de Sibyllinis versibus orationem. *Idem.*

⁵ *Malevolentia*] Duae causas afferunt, quare praecipuum Sibyllae de non reducendo cum exercitu regem senatui placeret: malevolentiam, quia de legatis Aegyptiis, mandato regis clam interfecit, percrebuitque regiae largitionis invidiam, quia, cum Ammonius quorundam senatorum animos aperte pecunia corrumperet, ea largitio turpissimam infamiam notam ordinem inuenerit universo. *Idem.*

Hic *invidiam* esse arbitror offensionem. Invidiam id habere dicitur, aut invidiosum esse, quod homines non libenter vident. *Annonius.*

⁶ *Liberius accusare*] Levius est quam, libere accusare. Nam interdum efficacitatis minus habent, quae comparandi adverbium Grammatici appellant, quam quae simpliciter sine ulla comparatione enuntiantur. *Accusatio* autem extra iudicium etiam in privatis rebos, acque adeo inter amore conjunctissimos, locum habet. Itaque lib. 3. Off. *Accusabit patrem filius nefaria de patria cogitantem*: pro, reprehendet. *Man.*

⁷ *Magnam infamiam*] Triplicem vel ingratum animi, qui Lentulo, cujus erga se officia cum in sermone quotidiano, tum in senatu palam commemoraverat, reductionem regis Alexandrini, praesertim ei jam a senatu decretam, conaretur eripere; vel immoderate ambitionis, qui summis jam persumptis honoribus, triumpho triumphorum gloria circumfusens, fragmentaria etiam curatione, summa cum potestate, paulo ante ornatus, tamen his non contentus, honorem praeterea, quicumque esset, Aegyptiae legationis appetere; vel etiam avaritiae, quod regis muneribus, magnam ab ipso restituendi cupiditatem praeferebat, corruptus existimari posset. *Idem.*

⁸ *Relinquit locum*] Non relinquit locum precibus, duobus modis accipitur: vel cum is, cujus gratia & auctoritas profectus nobis potest, ita se gessit, ut cum rogare non oporteat; ut in hoc loco: vel cum iam meriti sumus, ut precibus nihil proficere posse videamur: cujus generis habemus exemplum apud Terentium in *And.* *Quid causa est, quum hinc in pistrinum vella proficiscar via? Nihil est precii loci relictum: iam perturbavi omnia.* Locum igitur precibus vel aliena humanitas, vel nostra admittit improbitas. *Man.*

diano, tum in senatu palam sic egit causam tuam, ut neque eloquentia majore ququam, neque gravitate, nec studio, nec contentione agere potuerit, cum summa testificatione tuorum in se officiorum, & amoris erga te sui. ⁹ Marcellinum ¹⁰ tibi esse iratum scis. Is, hac regia causa excepta, ceteris in rebos se acerrimum tui defensionem fore ostendit. Quod dat, accipimus: quod instituit ¹¹ referre ¹² de religione, & saepe jam retulit, ab eo deduci non potest. Res ante idus acta sic est: nam haec idibus mane scripsi. Hortensii, & mea, & ¹³ Luculli sententia ¹⁴ cedit religioni de exercitu: teneri enim res aliter non potest: sed ex illo ¹⁵ senatus-consulto, quod te referente factum est, tibi decernit, ut regem reducas: quod ¹⁶ commodo rem facere possis: ut exercitum religio tollat, te ¹⁷ auctorem senatus retineat. ¹⁸ Crassus tres legatos decernit, nec excludit Pompejum: censet enim etiam ex iis, qui cum imperio sunt. M. ¹⁹ Bibulus tres legatos ex iis, qui privati sunt. Huic assentiuntur reliqui consulares, pra-

⁹ *Marcellinum*] Cn. Cornelium Lentulum Marcellinum, consulem hoc anno cum L. Marcio Philippo. *Idem.*

¹⁰ *Tibi esse iratum scis*] Si regi esse iratum scis, legas, ut quidam volunt, non est querendum, an qui usus in re sit alicui iratus, iudici possit ut in ceteris se ejusdem defensionem fore ostendat. *Corrad.*

¹¹ *Referre*] Referre ad senatum, de quo sententia dicerentur. *Manut.*

¹² *De religione*] De Sibyllinis versibus, reduci regem cum multitidine vetantibus. *Idem.*

¹³ *Luculli*] Marci, non Lucii, qui perierat anno superiore. *Idem.*

¹⁴ *Cedit religioni de exercitu*] Antea tamen, reducendum cum exercitu regem, Cicero censuerat: habuit enim orationem pro Ptolemaeo reducendo. *Idem.* Vide Tomo nostro VI. p. 615. *hujusse Edit.*

¹⁵ *Illo S. C.*] Quod factum est in Ciceronis sententiam, ut Pompejus annonae procuratorem susciperet, & P. Lentulus, cui provincia Cilicia obvenerat, regem reduceret. *Corrad.*

¹⁶ *Commodo*] Quod id ille maxime propter loci vicinitatem & opportunitatem com-

mode & apte facere posset. Nam Lentulus in iis locis erat, ut ipsi prope in conspectu Aegyptus esset. Censet Manutius, commodo adverbium esse, & poni pro commode. Quod satis redargunt illae locutiones, quas ipse alicui e Cicero afferunt: *quod suo commodo fieri possit, quod e suo commodo facere poterit.* Haec sunt integrae locutiones, pro quibus concise & breviter dixit, *quod commodo facere possis.* Terent. vtr in Adolph. act. 1. scen. 2. *Dona erit commoda.* Gravius.

¹⁷ *Auctorem*] Ut restituit regis honor, & gloria penes te sit: quod jam senatus decreverat. Auctor is est, cujus auctoritate & sententia aliquid fit. *Manutius.*

¹⁸ *Crassus*] M. Licinius Crassus, nunc quidem in Pompejum male animatus: quod indicat epist. 7. lib. 2. ad Q. Fr. Sed anno sequenti, consules iterum creati, in gratiam redierunt. Plutarch. *Idem.*

¹⁹ *Bibulus*] M. Calpurnius Bibulus, plebej generis, Caesaris in aedilitate, praetura, consulatu collega, ejusdemque inimicissimus, Pompejum etiam, ob Caesaris affinitatem, hoc tempore infensus: ideo privatos decernens, ut eum excluderet. *Idem.*

præter ²⁰ Servilium, qui omnino reduci negat oportere; & ²¹ Volcatium, qui ²² Lupo referente, Pompejo decernit; & ²³ Afranium, qui assentitur Volcatio: quæ res auget suspicionem Pompeji voluntatis. Nam advertentur Pompeji familiares assentire Volcatio. Laboratur vehementer. ²⁴ Inclinata res est. ²⁵ Libonis, & ²⁶ Hypsæi non obscura concursatio, & contentio: omniumque Pompeji familiarium studium, in eam opinionem rem adduxerunt, ut Pompejus cupere videatur: cui qui nolunt, iidem tibi, quod eum ²⁷ ornasti, non sunt amici. ²⁸ Nos in causa auctoritatem eo minorem habemus, quod tibi debemus. Gratiam autem nostram extinguit hominum suspicio, quod Pompejo se gratificari putant. Ut in rebus multo ante quam profectus es, ab ipso rege, & ab intimis, ac domesticis Pompeji clam exulceratis, deinde palam a consularibus exagitatis, & in summam invidiam adductis, ita versamur. Nostram fidem omnes, amorem tui absentis ²⁹ præferentes tui cognoscunt. Si esset in iis fides, in quibus summa esse debebat, non laboraremus. Vale.

M. T. C.

²⁰ *Servilium*] P. Servilium Vaciæm I-fausticum, qui cum Appio Clodio Pulchro consul fuit. *Corrad.*

²¹ *Volcatium*] L. Volcatium Tullum, qui cum M. Emilio Lepido consul fuit. *Idem.*

²² *Lupo referente*] P. Rutilio Lupo, qui fuit tribunus plebis. *Idem.*

²³ *Afranium*] L. Afranium, qui cum Q. Cecilio Metello Celere consul fuit. *Idem.*

²⁴ *Inclinata res est*] Lepida translatio. Rerum status triplex est: aut enim ita se habent, ut volumus, & *stare* tunc dicuntur; aut aliter, ac volumus, & *inclinata* esse: aut profusa contra quam volumus, & *jacere*. *Manut.*

²⁵ *Libonis*] L. Scribonii Libonis, cuius filiam Sexti Pompejus, Pompeji Magni filium, uxorem habebat. *Corrad.*

²⁶ *Hypsæi*] P. Plantii Hypsæi, qui Pompeji Magni quaestor, & postea Milonis competitor fuit. *Idem.*

²⁷ *Ornasti*] Cum ad eum consul frumentarium curationem detulisti. *Manut.*

²⁸ *Idem*] Epistolæ clausula mirum habet

artificium. Nam, quia rem inclinam esse dixerat, veritas ne propterea Lentulo, cui omnia debebat, in aliquam negligentiam, aut etiam ingrati animi suspicionem veniret, avertit a se omnem culpam, excusatione quinquepartita: quod auctoritatis in regia causa minus habeat, quia pro bene de se merito contendit: quod gratiam suam Pompeji gratia major extinguat: quod multi ad Pompejum, ab ejus domesticis, & a rege ipso corrupti, rem deferri velint: quod consulares, ob regiam præcipue largitionem, totum consilium de restituendo rege improbe: postremo, quod nonnulli quorum Lentulus auctoritatem, dignitatem, voluntatemque defenderat, non tam virtutis ejus memores essent, quam laudis inimici. Quod perfidie vitium & hic perfusio notat, & in seq. epist. 7. 8. 9. *Idem.*

²⁹ *Præferent*] Huic lectioni favet id quod est in epist. 6. hujus libri: *Tantum habeo polliceri, me tibi absentem præsentibusque tuis satisfacturum.* Alii legunt, *tui absentis, præsentibusque tuis*, &c.

M. T. C. S. D. P. LENTULO PROCOS.

II. IDIBUS Januariis in senatu nihil est confectum, propterea quod dies magna ex parte consumptus est alteratione Lentuli consulis, & Caninii tribuni plebis. Eo die nos quoque multa verba fecimus: maximeque visi fumus senatum commemoratione tuæ voluntatis erga illum ordinem commovere. Itaque postridie placuit, ut breviter sententias diceremus. Videbatur enim reconciliata nobis voluntas senatus esse: quod cum dicendo, tum singulis appellandis, rogandisque perpexeram. Itaque cum sententia prima Bibuli pronuntiata esset, ut tres legati regem reducerent: secunda Hortensii, ut tu sine exercitu reduceres: tertia Volcatii, ut Pompejus reduceret: postulatum est, ut Bibuli sententia divideretur. Quatenus de religione dicebat, cuique rei jam obfisti non poterat, Bibulo assensum est: de tribus legatis frequentes ⁴ iterum in alia omnia. Proxima erat Hortensii sententia, cum ⁵ Lupus, tribunus plebis, quod ipse de Pompejo

ARG. Significat quid deinceps actum in senatu sit in causa regia Idibus Januariis: quæ sententiæ dista: quo Pompejus, quo ejus familiares animo: & quæ tribuni frustra moliri sint. *Anno U. C. 697.*

¹ *Alteratione*] De rege reducendo: cum Caninius Pompejo rem deferri velle: consul regem necque cum exercitu reduci, neque ab iis, qui cum imperio essent. Ita Pompejum excluderat, qui cum imperio erat. *Manut.*
² *Divideretur*] Quis de religione, & de tribus legatis simul deliberandum censerat: quod si esset factum, utrumque simul rejici, aut utrumque simul probari necesse erat. Quam consuetudinem egregie Pedianus expressit his verbis: *Cum aliquis in dicenda sententia duas pluresve res complectitur, ea si non omnes probantur, postulat, ut dividatur, id est, de rebus singulis referatur.* *Manutius.*

³ *Cuique rei jam obfisti non poterat*] Satis implicata sententia videtur, sed, ut arbitrator, explicabitur hoc modo. Quatenus de religione loquebatur, & in quo jam obfisti non poterat; Bibulo assensum est. Obfisti

autem ideo non poterat, quia factum jam erat S. C. regem cum multitudine reduci, periculosum resp. videri. *Idem.*

⁴ *Iterum in alia omnia*] *Iter* in alia omnia, & *discedere*, & *transire*, pro dissentire, veteres dicebant. De quo Festus his verbis: *Qui hoc censeris, illuc transire; qui alia omnia, in hanc partem.* *Idem.*

⁵ *Lupus*] Obscurus hic locus est; neque enim apparet causa hæc; an occasio tantum fuerit postulati tribunitii; & si causa, quæ causa hujus causæ. Suspicio autem rem invidiosius magis (ut Oratorum more est in iis, quibus adversantur) quam simpliciter a Cicero proponitam. Et accipiendum, non quasi omnino tribunus plebis jus vindicet ante consules, quod absurdum verba sonant; sed quia quam consules tertiam fecerant sententiam (satis ostendentes eo se non valde inclinare, & sperantes ex duabus prioribus utique alteram videndam, ita ut ad tertiam non perveniretur) quia igitur, quam illi tertiam fecerant sententiam, eadem erit ratio tribuni plebis Lupi, hic contentiosè videtur, quoniam de prima sententia confectus fuit.

pejo retulisset, intendere⁶ cœpit, ante se oportere⁷ discessionem facere, quam consules. Ejus orationi vehementer ab omnibus reclamatum est. Erat enim⁸ iniqua, & nova. Consules neque⁹ concedebant, neque valde¹⁰ repugnabant. Diem consumi volebant: id quod est factum. Perspiciebant enim in Hortensii sententiam¹¹ multis partibus plures ituros: quamquam¹² aperte Volcatio assentirentur. Multi¹³ rogabantur, atque idipsum consulibus¹⁴ invititis: nam ii Ribuli sententiam valere cupierunt. Hac controversia usque ad noctem ducta, senatus dimissus: & ego eo die casu apud Pompejum cœnavi: nascusque tempus hoc magis idoneum, quam unquam antea, quod post tuum discessum is dies¹⁵ honestissimus nobis fuerat in senatu, ita sum cum illo locutus, ut mihi viderer animum hominis ab omni alia cogitatione ad tuam dignitatem tuendam traducere. Quem ego ipsum cum audio, prorfus eum libero omni suspitione cupiditatis: cum autem

ejus

fisset ipse consulibus, & ea irrita esset; nunc oportere se discessionem facere, & præponi relationem tribuni, qui esset magistratus populi Romani: sententia Hortensii nihil aliud tum, quam consularis viri. J. F. Gronovius.

6 *Intendere*] Sic antiqui libri, quos viderim, omnes; non *contendere*. Man. Omnino *contendere* malim, quam *intendere*, atque adeo quam *intendere*. Lambin.

7 *Discessionem facere*] Perrogatis omnibus sententiis, cum tres, aut quatuor controversie invenirentur: oportuit in aliquam earum S. C. fieri. Fiebat vero in eam, quam plures laudassent. Pronuntiatis igitur differentiis opinionibus senatorum, in singulas discedebatur, ut, quam plures probarent, cognosceretur. Hinc apud Festum: *Pedarius senator appellatur, quod nunquam diceret, sed, cum discederetur, transiit ad tantum ad eum, cuius sententiam probabat, quod videretur indicaret*. Zamocius, de Senatu Rom.

8 *Iniqua & nova*] Quia semper consulatum jus fuit sententiam primam, postremam pronuntiare, quamcumque libuisset: atque hæc eorum præcipua vis & potestas in senatu. J. F. Gronov.

9 *Concedebant*] Scilicet, sui juris suæque dignitatis causa. Idem.

10 *Repugnabant*] Libidinis ergo, & voluntatis suæ, & in præsentis causa, ne fla-

tim Hortensianam sententiam, a qua abhorrabant, pronuntiandam haberent. Idem.

11 *Multis partibus pluribus*] Qui sic explanant, vidisse consules in Hortensii sententiam plures ituros a multis partibus, id est; hinc illinc, parum omnino agnoscent purissimam & ornatissimam locutionem, qua elegantissimi ejus ætatis viri suis in scriptis eleganter uti sunt. *Multis partibus plures*. Multo plures. Eodem modo Cellus ep. 9. lib. 8. *Tempus tibi erit, Patricium Corvium decem panthas misisse, te non multis partibus plures*. In Academicis: *Quibus efficitur, solem multis partibus majorem esse quam terram*. Lib. 3. de Fin. *Multis partibus mali, pro malo mali*. Man.

12 *Aperte*] Simulabant Pompeji causa: sed consules, oratione Ciceronis reconciliatam Lenrulo senatus voluntatem intelligentes, diem consumi passi sunt, ne discessio fieret. Idem.

13 *Rogabantur*] A tribuno Lupo scilicet de discessionem facienda. J. F. Gronov.

14 *Invititis*] Quod credible est & ipsos & factionem illorum demonstrasse, Lupo & Lupina factioni obstrependo. Idem.

15 *Honestissimus*] Id est, auditus fueram ab applaudentibus, assurgentibus, acclamantibus, mirificas dantibus significationes favoris. Idem.

ejus familiares omnium ordinum video, perspicio, id quod jam omnibus est apertum, totam rem istam jampridem a certis hominibus, non invito rege ipso, consiliariisque ejus, esse corruptam. Hæc scripsi ante diem xvi. Kal. Febr. ante lucem. Eo die senatus erat futurus. Nos in senatu, quemadmodum spero, dignitatem nostram, ut potest in tanta hominum perfidia, & iniquitate, retinebimus. Quod ad populum rationem attinet, hoc videmur esse consecuti, ut ne quid agi cum populo aut salvis auspiciis, aut falvis legibus,¹⁶ aut denique sine vi possit. De his rebus pridie, quam hæc scripsi, senatus¹⁷ auctoritas gravissima¹⁸ intercessit: cui cum¹⁹ Cato & Caninius intercessissent, tamen est percripta. Eam ad te missam esse arbitror. De cæteris rebus, quidquid erit actum, scribam ad te: & ut quam rectissime agantur omnia, mea cura, opera, diligentia, gratia providebo. Vale.

16 *Aut denique sine vi*] Cur hoc tertium addit? Ut ostendat, si tribunos pleb. nec auspica, nec intercessio deterreat, populum tamen ipsum novas leges non esse probaturum. Itaque præter vim, qua tribuni plebis nonnumquam in ferendis legibus utebantur, nihil timendum. De hac ipsa vi sic in epist. 2. lib. 2. ad Q. Fratr. *Suspicio Caninium per vim rogationem perlatarum*. De eadem, & simul de populi studio erga Lenrulum, epist. 4. *Ego tibi a vi, hac præsertim inobedientia magistratum, præstare nihil possum: vi excepta, possum confirmare, te, & senatus, & populi Romani summo studio amplitudinem tuam retenturam*. Vis autem illa significatur, cum seditiosi tribuni pleb. ut suas rogationes perferrent, eam populi partem, quæ bene de republica sentire videbatur, armis foro excluderent, operas autem ad suffragia ferenda inducerent. Describitur hæc vis cum in aliis orationibus, tum in Phil. 1. his verbis: *Forum spectetur, &c. Manutius*.

17 *Auctoritas*] Cum senatus legitimus, id est, quo loco, quo die, quo numero, a quo magistratu oporteret, habitus, aliquid vel de

publica, vel de privata re decreverat: tum si ex collegio tribunorum plebis nemo intercedebat, rata senatus voluntas erat, & S. C. dicebatur; eoque nomine inscriptum publicis tabulis consignabatur; sin autem vel senatus non legitimus aliquid decreverat, vel tribunos plebis intercesserat: infrum ac prorfus irritum decretum illud erat, nec S. C. sed *senatus auctoritas* vocabatur: propterea quod auctoritatem quandam publicis tabulis testata senatus voluntas habere videbatur. Idem.

18 *Intercesse*] *Intercedere*, modo est impedire, ut infra: *Cui cum Cato & Caninius intercessissent, &c.* modo intervenire, ut hic. Idem.

19 *Cato*] Cato hic Marcellino & Philippo coff. tribunos plebis, diversus fuit a Catione Uticense, cum ille M prænomine, hic nosser C. diceretur, adolescens auidax, nec imparatus ad dicendum. Perit paulo post per tumultum occisus, cum Pompejum privatus Dictatorem appellasset. Vide Cic. ad Q. Frat. lib. 1. Liv. epit. lib. 105. Feneftellam apud Nonium Marcellum in voce *rumor*. Glandorius.

M. T. C. P. LENTULO S. D.

III. **A**ULO Trebonio, qui in tua provincia magna negotia, & ampla, & expedita habet, multos annos ut valde familiariter. Is cum antea semper & suo splendore, & nostra, cæterorumque amicorum commendatione gratiosissimus in provincia fuit: tum hoc tempore propter tuum in me amorem, nostramque necessitudinem vehementer confidit his meis literis se apud te gratiosum fore: quæ ne spes eum fallat, vehementer rogo te: commendoque tibi ejus omnia negotia, liberos, procuratores, familiam: in primisque, ut quæ T. Ampius de ejus re decreverit, ea comprobent, omnibusque rebus eum ita tractes, ut intelligat meam commendationem non vulgare fuisse. Vale.

ARG. A. Trebonii negotia, quæ in provincia Cilicia habebat, proconsuli Lentulo diligentissime commendat. *Anno U. C. 697.*
 1 *Expedita*] Impedita enim, ne tibi molestiam afferrem, haud libenter tibi commendarem. *Masoutius.*
 2 *T. Ampius*] Qui ante Lentulum Ciliciæ præerat, prætorius, non consularis. *Id.*

M. T. C. P. LENTULO PROCOS. S. D.

IV. **A**NTE diem xvi. Kal. Feb. cum in senatu pulcherrime staremus, quod jam illam sententiam Bibuli de tribus legatis pridie ejus diei fregeramus, unumque certamen esset relictum, sententia Volcatii, res ab adversariis nostris extracta est variis calumniis. Causam enim frequenti senatu, in magna varietate, magnaque invidia eorum, qui a te causam regiam alio transferebant, obtinebamus. Eo die

ARG. Conquestus de adversariorum calumniis, quæ peracta in senatu fuerint eodem die, quo superiorē epistolam ante lucem scripserat, significat, obtinendæ causæ spe adjecta, nisi vis, quam solam timet, intervertit. *Anno U. C. 697.*

1 *Variis calumniis*] *Varias calumnias* vocat Cicero varias causas fide indubitas, varia signa, cum nihil verum, nihil ex animo loquerentur, sed tantum ut rem ducerent, diuque dicendo extraherent. Sic i. lib. 2. ad Fratrem: *Per obsecratores Lentuli*

vet calumniis extracta est. Manut.

2 *In magna varietate*] Varietatem sententiarum dicit. Sententias autem quinque varie decernentium exposuit in prima epistola: Hortensii, de reductione regis vii Lentulo mandanda; Crassi, de tribus legatis, etiam ex iis qui cum imperio essent; Bibuli, de tribus item legatis, sed ex iis tantum, qui privati essent; Servillii, ne rex reduceretur; Volcatii, ut reduceretur a Pompejo. *Idem.*

acerbum habuimus Curionem: Bibulum multo justiorem; pene etiam amicum. Caninius, & Gato negarunt se legem illam ante comitia esse laturos. Senatus haberi ante Kalendas Februarii per legem Pupiam, id quod scis, non potest: neque mensē Februarii toto, nisi perfectis, aut reiectis legationibus. Hæc tamen opinio est populi Romani, a tuis invidis, atque obrectatoribus nomen inductum fictæ religionis, non tam ut te impedirent, quam ut ne quis propter exercitus cupiditatem Alexandriam vellet ire. Dignitatis autem tuæ nemo est quin existimet habitam esse rationem ab senatu. Nemo est enim qui nesciat, quo minus discessio fieret per adversarios tuos esse factum: qui nunc populi nomine, re autem vera sceleratissimo latrocinio, si quæ conabuntur agere, satis provisum est, ut ne quid salvis auspiciis, aut legibus, aut etiam sine vi agere possint. Ego neque de meo studio, neque de nonnullorum injuria scribendum mihi esse arbitror. Quid enim aut me ostentem? qui si vitam pro tua dignitate profundam, nullam partem videar tuorum meritorum assecutus: aut de aliorum injuriis querar? quod sine summo dolore facere non possum. Ego tibi a vi, hac præsertim imbecillitate magistratum, præstare nihil possum. Vi excepta, possum confirmare, te & senatus, & populi Romani summo studio, amplitudinem tuam retenturum. Vale.

3 *Curionem*] C. Scribonium Curionem, consularem, & triumphalem, patrem ejus, ad quem epistolæ mittuntur lib. 2. *Idem.*

4 *Justiorem*] Hujus mutationis illa Bibulo causa fuit: quod, cum ipse de tribus legatis obtinere non parasset, malebat Lentulo rem deferri, quam Pompejo, quem Caesaris, inimicissimi sui, generum, fauoremque & amplificatorem dignitatis, ornari non libenter videbat. *Idem.*

5 *Per legem Pupiam*] Quæ comitialibus diebus haberi senatum vetabat. Ad Q. Fratrem, II. 2. & 12. *Idem.*

6 *Reiectis*] In aliud tempus dilatis. Mentio autem Februarii postulata & legationes provinciarum audiri solitas confirmat Cicero in Ver. I. 35. II. 21. Item ad Atticum I.

14. I. & *Gronevicius.*

7 *Fictæ religionis*] Non enim eos religio movebat: sed speciem religionis malvolentiam suam tegebat. *Religionis calumnia* vocatur in epist. 1. *Masout.*

8 *Ab senatu*] Non enim senatus, sed adversariorum tuorum culpa, ne discessio fieret, commissum est. *Idem.*

M. T. C. P. LENTULO PROCOS. S. D.

V. **T**AMETSI mihi nihil fuit optatius, quam ut primum abs te ipso, deinde a cæteris omnibus, quam gratissimus erga te esse cognoscerer: tamen afficior summo dolore, ejusmodi tempora post tuam profectiorem consecuta esse, ut & meam, & cæterorum erga te¹ fidem, & benevolentiam absens experire. Te videre & sentire, eandem fidem esse hominum² in tua dignitate, quam ego³ in mea salute sum expertus, ex tuis literis intellexi. Nos cum maxime consilio, studio, labore, gratia de causa regia niteremur, subito⁴ exorta est nefaria Catonis⁵ promulgatio, quæ nostra studia impediret, & animos⁶ a minore cura ad summum⁷ timorem traderet. Sed tamen in hujusmodi perturbatione rerum quamquam omnia sunt metuenda, nihil magis quam⁸ perfidiam timemus: & Catoni quidem, quoquo modo se res habeat, profecto resistimus. De Alexandrina re, causaque regia tantum habeo polliceri, me tibi absenti, tuisque præsentibus cumulate satisfacturum. Sed vereor, ne aut eripiatur⁹ causa regia nobis, aut deferatur: quorum utrum minus velim, non facile possum existimare. Sed, si res cogit, est¹⁰ quiddam tertium, quod neque Selicio, nec mihi displi-

ARG. Scribit de C. Catonis promulgatione, de statu regie causæ, de suo, Selicioque consilio, cujus non inonorum eventum sperat. Anno U. C. 697.

¹ *Fidem & benevolentiam*] Cum referuntur ad meam, retinent suam nativam significationem: si ad cæterorum, notat perfidiam & malignitatem. J. F. Gronov.

² *In tua dignitate*] De qua agitur in regia causa. *Mansuet.*

³ *In mea salute*] Cum ab amicis proditus in exilium abii. *Idem.*

⁴ *Exorta est*] Præter expectationem: quia Cato & Caninius negaverant se ullam legem ante comitia esse laturus. *Idem.*

⁵ *Promulgatio*] Ut Lentulus e Cilicia revocaretur. Vide ad Q. Fr. I. 3. *Idem.*

⁶ *Minore cura*] De reduciendo Rege.

⁷ *Timorem*] Ne imperium tibi abroge-

tur. *Corradus.*

⁸ *Perfidiam*] Si enim in officio manserint amici, qui suam nobis operam ad impediendas tribunorum plebis rogationes polliciti sunt, nihil timemus. *Mansuet.*

⁹ *Causa regia*] Facile & ipse crediderim causa regia esse glossema, ut Lambinus & Manutius recte viderunt; verum ejicere illa verba, & eradicare invitis omnibus, quotquot visi adhuc sunt, codicibus antiquis, non ausim, & id sane temerarium est. Fecerunt tamen illi duumviri. Sed ego sequor libros exaratos manu, Victorium & Gruterum. *Gronovius.*

¹⁰ *Quiddam tertium*] Quid hoc sit, plane non exponit: sed videtur significare: si Lentulus regem non reducat, neque sibi, neque Selicio displicere, ut a quovis alio potius, quam a Pompejo, reducat. *Mansuet.*

displerebat: ut neque¹¹ jacere regem pateremur, nec, nobis repugnantibus, ad eum deferri, ad quem prope jam delatum existimatur. A nobis agentur omnia diligenter: ut nec, si quid obtineri poterit, non contendamus: nec, si quid non obtinuerimus,¹² repulsi esse videamur. Tuæ sapientiæ, magnitudinisque animi est, omnem amplitudinem, & dignitatem tuam in virtute, atque in rebus gestis tuis, atque in tua gravitate positam existimare. Si quid ex iis rebus, quas tibi fortuna largita est, nonnullorum hominum perfidia detraxerit, id majori illis fraudi, quam tibi futurum. A me nullum tempus præmittitur de tuis rebus & agendi, & cogitandi: uterque ad omnia Q. Selicio: neque enim prudentiorem quemquam ex tuis, neque fide majore esse judico, neque amantiorum tui.

¹³ Hic quæ agantur, quæque acta sint, ea te & literis multorum, & nuntiis cognoscere arbitror: quæ te & literis sunt in conjectura, quæque mihi videntur fore, ea puto tibi a me scribi oportere. Postquam Pompejus apud populum ante diem VIII. idus Februarii, cum pro Milone diceret, clamore¹⁴ convicioque jactatus est, in senatuque a¹⁵ Catone aspere & acerbè nimium magno silentio est accusatus, visus est

¹¹ *Jacere*] A nemine restitui. *Idem.*

¹² *Repulsi*] Pertinet ad illud tertium, quod sibi non displicere dixit: rege enim ad Pompejum delato, Lentulus repulsam tulisse videretur; si, utroque rejecto, aliam quam rationem reduceretur, jacturam existimationis suæ Lentulus in eo nullam faceret. *Idem.*

¹³ *Hic quæ agantur*] Disjucendum a superiore, ut sit alia epistola: quod ex ipso cognoscitur argumento: dixit enim in superiore, prope delatum esse regem ad Pompejum: in hac, Alexandrinam causam ab eo depositam, significat. Præterea, cur de Catone eadem iterentur? cur ita concludat epistolam: Tu fac animo fortis, magnoque sercum cum jam ad animi magnitudinem cohortatus in eo loco sit: Tuæ sapientiæ, magnitudinisque animi est? Et omnino cum tota res alia videtur, tum agnoscitur epistolæ principium in his verbis: Hic quæ agantur, quæque acta sint, ea te, &c. Aut hoc est al-

terius epistolæ initium: aut quæ sequuntur, non eodem die scripta sunt, quo superiore epistolæ pars: sepe autem accidit, ut literas non continuas, sed crebro repetita scripione conficiamus, singulis diebus novi aliquid appingentes: id quod in epistolis ad Atticum scriptis sæpius factum videmus. *Idem.*

¹⁴ *Convicio*] Cum enim Clodius de loco superiore (ut ait Plutarchus) interrogaret suos in concione stantes, quis esset, qui plebem fame necaret? respondebant opera Pompejus. Ad convicium impetus accessit: nam in oratione pro Milone, inquit, *Milone ad populum, accusante P. Clodio, cum in Cn. Pompejum pro Milone dicentem impetue factus esset, quo tum non modo occasio, sed etiam causa illius opprimendi fuit?* *Idem.* Vide ad Q. Fr. II. 3.

¹⁵ *Catone*] Cajo Catone, Tribuno plebis, de quo supra. *Idem.*

est mihi vehementer esse ¹⁶ perturbatus. Itaque Alexandrina causa, quæ nobis adhuc integra est, (¹⁷ nihil enim tibi detraxit senatus, nisi id, quod per eandem religionem dari alteri non potest) videtur ab illo plane esse deposita. Nunc id speramus, idque molimur, ut, cum rex intelligat, sese id, quod cogitabat, ut a Pompejo reducatur, assequi non posse: & nisi per te sit restitutus, desertum se atque abjectum fore, proficiscatur ad te. Quod sine ulla dubitatione, si Pompejus paulum modo ostenderit sibi placere, faciet. Sed nostri hominis tarditatem, & taciturnitatem. Nos tamen nihil, quod ad eam rem pertineat, prætermittimus. Cæteris injuriis, quæ propositæ sunt a Catone, facile, ut spero, resistemus. Amicum ex consularibus neminem tibi esse video, præter Hortensium, & Lucullum: cæteri sunt partim obscurius iniqui, partim non dissimulanter irati. Tu fac animo forti magnoque sis, speresque fore ut fracto impetu ¹⁸ levissimi hominis tuam pristinam dignitatem & gloriam consequare.

¹⁶ *Perturbatus*] Non tam, quod asperere & acerbe acculatus esset a Catone, quam quod senatorum omnium magno silentio. *Idem.*

¹⁷ *Nihil enim tibi detraxit senatus*] Detrahit tibi, ut regem reduces: id postea non detraxit, sed exercitum: quem non tam

tibi, quam omnino omnibus adeptum existimare debes. *Idem.*

¹⁸ *Levissimi*] Ideo dixit epist. 2. lib. 7. ad fratrem: *Cato adolescens, nullius consilii.* Et Feneſtella: *Cato adolescens, turbulentus, & audax.* *Idem.*

M. T. C. P. LENTULO PROCOS. S. D.

VI. QUÆ gerantur, accipies ex Pollione: qui omnibus negotiis non interfuit solum, sed præfuit. Me in summo dolore, quem in tuis rebus capio, maxime scilicet consolatur spes, quod valde suspicor fore, ut infringatur hominum improbitas & consilii tuorum amicorum, & ipsa die, quæ debilitat cogitationes & inimicorum, & proditorum. Facile secundo loco me consolatur recordatio meorum temporum, quorum imaginem video in rebus tuis.

Nam

ARG. Et a temporis medela, & a suo rei progressu, & ad animi magnitudinem exemplo solatur Lentulum in tardo sperata adhortatur. *Anno U. C. 697.*

Nam etsi minore in re violatur tua dignitas, quam mea falsus afflictus sit: tamen est tanta similitudo, ut sperem te mihi ignoscere, si ea non timuerim, quæ ne tu quidem unquam timenda duxisti. Sed præsta te eum, qui mihi a tenebris (ut Græci dicunt) unguiculis es cognitus. Illustrabit (mihi crede) tuam amplitudinem hominum injuria. A me omnia summa in te studia, officiaque expecta. Non fallam opinionem tuam. Vale.

¹ *Si ea non timuerim*] Fore, ut nos visî perpetuo jaceremus. *Corradus.*

M. T. C. P. LENTULO PROCOS. S. D.

VII. LEGI tuas literas, quibus ad me scribis, gratum tibi esse, quod crebro certior per me fias de omnibus rebus, & meam erga te benevolentiam facile perspicias: quorum alterum mihi, ut te plurimum diligam, facere necesse est, si volo is esse, quem tu me esse voluisti: alterum facio libenter, ut, quoniam intervallo locorum & temporum disjuncti sumus, per literas tecum quam sæpissime colloquar. Quod si rarius fiet, quam tu expectabis, id erit causæ, quod non ejus generis meæ literæ sunt, ut eas audeam temere committere. Quoties mihi certorum hominum potestas erit, quibus recte dem, non prætermittam. Quod scire vis, qua quisque in te fide sit & voluntate, difficile dictu est de singulis. Unum illud audeo, quod antea tibi sæpe significavi, nunc quoque, re perspecta & cognita, scribere: vehementer quosdam homines, & eos maxime, qui te & maxime debuerunt, & plurimum juvare potuerunt, invidisse dignitati tuæ: similitamque in re dissimili tui temporis nunc, & nostri quondam fuisse rationem: ut, quos tu reipublica causa læseras, palam te oppugnarent; quorum auctoritatem, dignitatem, voluntatemque defenderas, non tam memores essent virtutis tuæ, quam laudis inimici. Quo quidem tempore, ut perscripsi

ARG. Varia hæc responsoria epistola habet. Post moratum exordium agit de amico de Tullie nuptiis: de Lentuli filio. *Anno U. C. 698.*

psi ad te antea, cognovi Hortensium percupidum tui, studiosum Lucullum, ¹ ex magistratibus autem L. Racilius & fide, & animo in te singulari. Nam nostra propugnatio ac defensio dignitatis tuæ, propter magnitudinem beneficii tui, fortasse plerisque ² officii majorem auctoritatem habere videatur, quam sententiæ. Præterea quidem de consularibus nemini possum aut studii erga te, aut officii, aut amici animi esse testis. Etenim Pompejum, qui mecum sapissime, non solum a me provocatus, sed etiam sua sponte de te communicare solet, scis temporibus illis ³ non sæpe in senatu fuisse. Cui quidem literæ tuæ, quas proxime miseris, quod facile intellexerim, perjurandæ fuerunt. Mihi quidem humanitas tua, vel summa potius sapientia, non jucunda solum, sed etiam admirabilis visa est. Virum enim excellentem, & tibi tua præstanti in eum ⁴ liberalitate devinctum, nonnihil suspicantem, propter aliquorum ⁵ opinionem suæ cupiditatis, te ab se abalienatum, illa epistola retinuisti. Qui mihi cum semper tuæ laudi favere visus est, etiam ipso ⁶ suspiciosissimo tempore Caniniano: tum vero, lectis tuis literis, perfectus est a me toto animo de te, ac de tuis ornamentis, & com-modis cogitare. Quare ea quæ scribam sic habeto, me, cum illo re sæpe communicata, de illius ad te sententia atque auctoritate scribere: Quoniam senatus-consultum nullum extat, quo

¹ Ex magistratibus L. Racilius] Loquitur de magistratibus anni superioris: dixit enim, Quo quidem tempore: & infra, Temporibus illis, id est, Marcellino & Philippo consulibus. Racilius autem eodem anno, quo Lupus, tribunus plebis fuit, ut constat ex epistola prima lib. 2. ad Q. Fratrem. Lupum vero tribunum plebis fuisse, Marcellino & Philippo consulibus, plane cognoscitur ex epist. 1. & 2. Non potest igitur hoc anno Racilius tribunatum plebis gerere: cum epistola scripta sit Pompejo & Crasso II. cons. post decretum Cæsari stipendium, & auctum legatorum numerum: quæ facta esse Pompeji & Crassi secundo consulatu, Appianus & Dio docent. Manut.

² Officii] Favere me tibi, fortasse homines arbitrantur, non quod ita sentiam, sed quod beneficio tuo vincus, ingratus es-

se non possum. Man.

³ Non sæpe in senatu fuisse] Postquam a C. Catone accusatus fuerat, & a Clodio conviciis agitur. Vide sup. ep. 5. Cellar.

⁴ Liberalitate] Liberalis in Pompejum Lentulus fuerat, cum de frumentaria curatione ad eum deferenda & egerat consul, & obtinuerat. Epistola prima Cicero dixit: Quod eum orasti. Manutius.

⁵ Opinionem suæ cupiditatis] Ortam ex eo, quod ejus familiares omnes de re Alexandrina ei mandanda vehementer contenderant. epist. 1. & 2. Idem.

⁶ Suspiciosissimo] Quo suspicio maxima fuit, Caninium tribunum plebis, inductum a Pompejo, rogationem ferre voluisse, ut Ptolemæus ab eo, cum duobus tantum libtoribus, reduceretur. Idem.

quo reductio regis Alexandrini tibi ⁷ adempta sit: eaque, quæ de ea scripta est, auctoritas, cui scis ⁸ intercessum esse, ut ne quis omnino regem reduceret, tantam vim habet, ut magis iratorum hominum studium, quam constantis senatus-consultum esse videatur: te perspicere posse, qui Ciliciam, Cyprumque teneas, quid efficere, & quid consequi possis: & si res facultatem habitura videatur, ut Alexandriam, atque Ægyptum tenere possis, esse & tuæ, & nostri imperii dignitatis, Ptolemaide, aut aliquo propinquo loco rege collocato, te cum classe, atque exercitu proficisci Alexandriam: ut, cum eam pace prædidiisque firmaris, Ptolemæus ⁹ redeat in regnum: ita fore ut per te restituitur, quemadmodum senatus initio censuit: & sine multitudine reducat, quemadmodum homines religiosi Sybillæ placere dixerunt. Sed hæc sententia sic & illi, & nobis probabatur, ut ex eventu homines de tuo consilio existimatuos videremus: ¹⁰ si cecidisset ut volumus, & optamus, omnes te sapienter, & fortiter: sin aliquid ¹¹ esset offensum, eosdem illos & cupide & temere fecisse dicturos. Quare quid assequi possis, non tam facile est nobis, quam tibi, cujus prope in conspectu Ægyptus est, judicare. Nos quidem hoc sentimus: si exploratum tibi sit, posse te illius regni potiri; non esse cunctandum: si dubium; non esse conandum. Illud tibi affirmo, si rem istam ex sententia gesseris, fore ut absens a multis; cum redieris, ab omnibus collaudere. Offensionem esse periculofam propter interpositam auctoritatem, religionemque video. Sed ego te ut ad certam laudem adhortor, sic a dimicatione deterreo, redeoque ad illud, quod initio scripsi, totius facti tui judicium non tam ex consilio tuo, quam ex eventu homines esse facturos. Quod si

Tom. VII.

C

hæc

⁷ Adempta sit] Quæ tibi data est eo S. C. quod, te consule referente, factum est. Idem.

⁸ Intercessum] A tribunis plebis, ex quo fieri non potuit S. C. sed remanet senatus auctoritas. Idem.

⁹ Redeat in regnum] Non a te reducat, ne contra senatus voluntatem committas, sed, Alexandria prius a te pace, præ-

fidiisque firmata, ipse redeat. Idem.

¹⁰ Si cecidisset ut volumus] Infra idem aliis verbis: Si veni istam ex sententia gesseris. Translatum videtur a talis, modo ut volumus, modo contra quam volumus cadentibus. Idem.

¹¹ Esset offensum] Si difficultatem res habuisset, & Alexandrinis regem recusantibus, ventum esset ad arma. Idem.

hæc ratio rei gerendæ ¹² periculosa tibi esse videbitur, placebat illud, ut, si rex amicis tuis, qui per provinciam imperit tui pecunias ei credidisses, ¹³ fidem suam præstisset; & auxiliis eum tuis, & copiis ¹⁴ adjuvares. Eam esse naturam, & ¹⁵ rationem provinciæ tuæ, ut illius reditum vel adjuvando confirmares, vel negligendo impedires. In hac ratione quid res, quid causa, quid tempus ferat, tu facillime optimeque perspicias: quid nobis placuisset, ex me potissimum putavi te scire oportere.

Quod mihi ¹⁶ de nostro statu, de Milonis familiaritate, de levitate, & imbecillitate Clodii gratularis, minime miramur, te tuis, ut egregium artificem, præclaris operis lætari: ¹⁷ quanquam est incredibilis hominum perversitas (graviori enim verbo uti non libet) qui nos, quos favendo in communi causa retinere potuerunt, invidendo abalienarunt: quorum malevolentissimis obrectationibus nos scito de veteri illa nostræ diuturnaque sententiæ prope jam esse depulso, non nos quidem ut nostræ dignitatis simus obliti, sed ut habeamus rationem aliquando etiam salutis. Poterat utrumque præclare, si esset fides, si gravitas in hominibus ¹⁸ consularibus: sed tanta est in plerisque levitas, ut eos non tam constantia in republi-

¹² Periculosa tibi videbitur] Visa est. Non enim consilium illud Ciceronis, & Pompeji secutus est Lentulus. Idem.

¹³ Fidem suam præstisset] Non opinor hoc dici: pecuniam persolvisset: non enim solvendo rex erat, prius quam in regnum reduceretur: sed cavisset de fide sua: effectisset aliquo modo, ut ejus fides in dubium illis venire non posset. Epist. 9. Ut fidem fratris mei præstarem. Epist. 11. lib. 5. Quamvisque ei fidem dederis, præstabo. De Divin. lib. 2. Spectare vestra fortunam virtus, dum præstatur fides, Idem.

¹⁴ Adjuvares] Non, ut ipse cum classe, atque exercitu Alexandriam proficiscaris, ut eam pace, prædidisti que firmes: quæ ratio rei gerendæ periculosa videri potest: sed ut ipsum Ptolemæum, in regnum redeuntem, auxiliis tuis, & copiis adjuves. Idem.

¹⁵ Rationem] Alii, regionem.

¹⁶ De nostro statu] Quod pristinam suam & dignitate, & gratia. Idem.

¹⁷ Quanquam] Excusatio, quod se in

tuenda republica ad Pompeji maxime voluntatem conformer, temporibus admonitus, & quorundam invidia, qui tamen eum in reditu juverant, compulsi. Erant enim factiones in repub. dæ: in una Cæsar, Pompejus, Crassus, de sua potentia laborantes; a quibus dissentire, periculosum Cicero videbat: in altera optimates; qui licet de rep. optime sentirent, Ciceroni tamen, novo homini tantam gloriam, ac dignitatem adæp-
to, invidiebant, atque etiam obrectabant. Quos in ep. 9. significat his verbis: *Ceterorum hominum sermones reserebantur ad me: qui, cum illa sentirent in rep. quæ ego agerem, semperque sensissent; nos tamen non sensitacere Pompeio, Cæsaremque mihi inimicissimum futurum gaudere se ajebant.* Notat autem maxime Bibulum, Catonem, Domitium Ahenobarbum, Marcellinum, Cæsari Pompejoque invidiosos. Idem.

¹⁸ Consularibus] Quos sæpe carpit lib. 4. epist. ad Att. Idem.

publica nostra deleat, quam splendor offendat. Quod eo libentius ad te scribo, quod tu non solum temporibus iis, quæ per te sum adeptus, sed etiam olim nascenti prope nostræ laudi, dignitati, virtutique ¹⁹ præfuit: simulque quod video, non, ut antehac putabam, novitati esse invidiam meam: in te enim homine omnium nobilissimo similia invidorum vitia perspexi, quem tamen illi esse in principibus facile sunt passi, evolare altius certe noluerunt. Gaudeo tuam dissimilem fuisse fortunam: multum enim interest, ²⁰ utrum laus imminuatur, an salus deseratur. Meam tamen ne nimis pœniteret, tua virtute perfectum est. Curasti enim, ut plus additum ad memoriam nominis nostri, quam demptum de fortuna videretur. Te vero moneo cum beneficiis tuis, tam amore incitatus meo, ut omnem gloriam, ad quam a pueritia inflammatus fuisti, omni cura atque industria consequare: magnitudinemque animi tui, quam ego semper sum admiratus, semperque amavi, ne unquam insectas cujusquam injuria. Magna est hominum opinio de te, magna commendatio ²¹ liberalitatis, magna memoria consularis tui. Hæc profecto vides quanto expressiora, quantoque illustriora futura sint, cum aliquantum ex provincia, atque ²² ex imperio, laudis accesserit. Quanquam te ita gerere volo; quæ pro exercitum, atque imperium gerenda sunt, ut hæc multo ante meditare, huc te pares, hæc cogites, ad hæc te exerceas, sentiasque id, quod quia semper sperasti, non dubito quin adeptus intelligas, te facillime posse obtinere summum, atque altissimum gradum civitatis. Quæ quidem mea cohortatio ne tibi inanis, aut sine causa suscepta videatur, illa me ratio movit, ut te ex nostris eventis communibus admonendum putarem, ut considerares in omni reliqua vita quibus crederes, quos caveres.

C 2

²³ Quod

¹⁹ Præfuit] Alii, sensit. Victorious, quia neutrum exat in mihi, neutrum agnoscat, locumque ut maulum notavit.

²⁰ Utrum laus imminuatur] Tantum enim de tua dignitate agitur, mea vero salus assesta est. Ep. 6. Minore in re violatur tua dignitas, quam mea salus assesta sit. Mamut.

²¹ Liberalitatis] Quod officia libenter in omnes conferas: ut supra: *Tua presentia in*

cum liberalitate tibi devinctum. Vel ad utilitatem respexit; in qua Lentulus summam liberalitatem ostendat: quam Cicero esset laudibus libro 1. Off. Man.

²² Ex imperio] Hoc addit, quia multis imperium, quod vel augenda, vel tuenda resp. causa dabatur, & ipsis, & resp. de decore, damnoque fuit. Idem.

²³ Quod scribis te velle scire, qui sit reipublicæ status: summa dissensio est, sed contentio dispar. Nam ²⁴ qui plus opibus, armis, potentia valent, profecisse tantum mihi videntur ²⁵ stultitia, & ²⁶ inconstantia adversariorum, ut etiam auctoritate jam plus valeret. Itaque perpaucis adversantibus, omnia, quæ ne per populum quidem sine seditione se assequi posse arbitrabantur, per senatum consecuti sunt. Nam & ²⁷ stipendium Cæsari decretum est, & ²⁸ decem legati: & ne ²⁹ lege Sempronia succederetur, facile perfectum est. Quod ad te brevius scribo, quia me status hic reipublicæ non delectat: scribo tamen, ut te admoneam, quod ipse literis omnibus a pueritia deditus, experiendo tamen magis, quam discendo cognovi; tu rebus tuis integris discas, neque salutis nostræ rationem habendam nobis esse sine dignitate, neque dignitatis sine salute. Quod mihi ³⁰ de filia & de Crassipede gratularis, agnosco humanitatem tuam: speroque & opto nobis hanc conjunctionem voluptati fore. Lentulum nostrum, eximia spe summæ virtutis adolescentem, cum cæteris artibus, quibus studuisti semper ipse, tum in primis imitatione tui fac erudias: nulla enim erit hac præstantior disciplina: quem nos, & quia tuus, & quia te dignus est filius, & quia nos diligit, semperque dilexit, in primis amamus, carumque habemus.

M. T. C.

²³ Quod scribis] Hic ellipsis est. Integrum foret: ut respondeam ad id, quod scribis. Nihil frequentius Ciceroni, inquit Jac. Perizonius in Sanctii Minervi IV. 5. quam progredi respondendo per voculam Quod ad alteram partem epistolæ illius, cui responderet, Ovisertus.

²⁴ Qui plus opibus, armis, potentia valent] Cæsar: qui Galliam cum exercitu administrabat; Pompejus, & Crassus, cum Cæsare sentientes, qui consulatum gerebant. Manutius.

²⁵ Stultitia] Stulti enim, qui a senatu & ordinem equestrem, & Pompejum abalienaverint. Epist. 8. Idem.

²⁶ Inconstantia] Quod in gratiam redierit cum P. Clodio, quem oderant antea. Ex quo dum Clodium ad suas partes adiungant propter Cæsarem, Ciceronem a publica

causa propter Clodium removerunt. Idem.

²⁷ Stipendium] Et stipendium, & legatorum numerum, & supplicationes senatus decernebat sine populi suffragio. Man.

²⁸ Decem legati] Quorum opera in bello uteretur, quique singulis legionibus, singuli præessent. Vide Or. de Prov. Conf.

²⁹ Lege Sempronia] C. Gracchus, Tiberii frater, in ea lege, quam de provinciis tulit, tria comprehendit, unum, ut senatus consulares provincias decerneret, id est eas, in quas consules, magistratu functi, forte proficiscerentur; alterum, ut quotannis; tertium, ut, cum decerneretur, intercedere nemini liceret. Idem.

³⁰ De filia, & de Crassipede] Cui Tulliam post reditum ab exilio pridie nonas Aprilis despondit, mortuo jam, ut in Quæstura ostendimus, C. Pisonæ. Corradus.

M. T. C. P. LENTULO PROCOS. S. D.

VIII. DE omnibus rebus, quæ ad te pertinent, quid ascitum, quid constitutum sit, quid Pompejus susceperit, optime ex M. Platorio cognosces: qui non solum interfuit his rebus, sed etiam præfuit: neque ullum officium erga te hominis amantissimi, prudentissimi, diligentissimi prætermisit. Ex eodem de toto statu rerum communium cognosces: quæ quales sint, non facile est scribere. Sunt quidem certe in amicorum nostrorum potestate, atque ita ut nullam mutationem unquam hac hominum ætate habitura res esse videatur. Ego quidem, ut debeo, & ut tute mihi præcepisti, & ut me pietas utilitasque cogit, me ad ejus rationes adjungo, quem tu in meis rationibus tibi esse adjungendum ¹ putasti. Sed te non præterit, quam sit difficile, sensum in republica præsertim rectum & confirmatum deponere. Veruntamen ipse me conformo ad ejus voluntatem, a quo honeste dissentire non possum: neque id facio, ut forsitan quibusdam videor, simulatione. Tantum enim animi indutio, & mehercule amor erga Pompejum apud me valet, ut quæ illi utilia sunt, & quæ ille vult, ea mihi omnia jam & recta & vera videantur. Neque (ut ego arbitror) errarent, ne adversarii quidem ejus, si cum pares esse non possent, pugnare desisterent. Me quidem etiam illa res consolatur, quod ego is sum, cui vel maxime concedant omnes, ut vel ea defendam, quæ Pompejus velit, vel taceam, vel etiam, id quod mihi maxime lubet, ad nostra me studia referam.

ARG: De statu rerum publico conquiretur: Lentulum solatur spe exigua causa regie, aut propemodum extinctæ: certiorum spem supplicationum facit, ut dolorem Lentulienar. Ann. U. C. 698.

¹ Amicorum] Pompeji & Cæsaris: addo etiam Crassum; cum quo, rogatus a Pompejo, & Cæsare, a Publico præterea, ipsius Crassi filio, redierat in gratiam. Epist. sequenti, & epist. 8. lib. 5. & apud Plutarchum in Crasso. Manutius.

² Pietas, utilitasque] Pietas, erga optime de me meritum: utilitas, cum habendam mihi rationem aliquando etiam salutis intelligam. Idem.

³ Ad ejus rationes] Ad ea, quæ illi utilia sunt, quæque ille vult. Pompejum significari, satis constat. Idem.

⁴ Putasti] Cum de me ageres. Idem.

⁵ Honestè dissentire non possum] Cum is auctor fuerit salutis meæ. Idem.